

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

УДК 1(091) : 316.7

Т. В. ДАНИЛОВА^{1*}

^{1*}Національний університет біоресурсів і природокористування (м. Київ)

ПОСТМОДЕРН: PRO ET CONTRA. СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ І КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС 50-80-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Мета. У статті здійснюється спроба дослідити становлення соціально-історичного та культурологічного дискурсів постмодерну в 50-80-ті рр. ХХ ст. Як прихильники, так і супротивники постмодерну реагували на зміни в капіталістичному суспільстві, що переживало нечуване раніше зростання виробництва товарів і підвищення рівня добробуту. **Методологія.** Автор застосовує метод філософської герменевтики. **Наукова новизна** відображається в отриманих методом порівняльного аналізу результатах соціально-історичного та культурологічного дискурсів постмодерну в 50-80-ті рр. ХХ ст. Практичне значення роботи полягає в розробці недостатньо дослідженої теми, пов'язаної зі спробами описати і сам постнекласичний дискурс, і нове розуміння людини в межах цього дискурсу. **Висновки.** У певному сенсі дискурс постмодерну став відповіддю на соціально-економічний розвиток. В 80-х рр. ХХ ст. спалахнули дебати щодо повного розриву з епохою модерну. Найрадикальніші захисники постмодерну вимагали розриву з дискурсом модерну й розвитку нових теорій, політики, способів письма та цінностей. Яким буде пост-постмодерн –

Ключові слова: постмодерн, модерн, постіндустріальне суспільство, модернізація, масова культура

Актуальність

Що таке постмодернізм? Як він вплинув на нашу культуру? Що очікує на нас у майбутньому? Постмодернізм у значній мірі є реакцією на впевненість науки власними зусиллями пояснити навколишній світ і визначити місце людини в цьому світі. По суті, це пов'язано з визнанням того, що реальність, яку ми сприймаємо, не є реальністю *per se*, але, швидше, конструюється самим розумом. Саме тому, постмодернізм вельми скептично ставиться до пояснень, які претендують на абсолютну істинність. Замість цього він фокусується на відносності істини для кожної людини. У постмодерністському розумінні, все є інтерпретацією – ми самі створюємо свою реальність, інтерпретуючи навколишній світ. Реальність виникає через нашу інтерпретацію того, що світ означає для нас особисто. Надаючи перевагу конкретному досвіду над абстрактними принципами, постмодернізм стверджує, що результати власного досвіду є відносними, а не остаточними та універсальними.

Сам постмодернізм представлений широким спектром різних за своєю спрямованістю ідейних течій, серед яких поряд з постструктуралізмом Ж. Дерріда, М. Фуко, Ж. Дельоза, Ф. Гваттарі, Р. Барта, Ю. Крістєвої, П. Бурдьє можна виділити французьку «нову філософію»

Б.-А. Леві та А. Глюксмана, дослідників постмодернізму Ж. Ф. Ліотара, Ж. Бодрійяра, Ф. Джеймісона, І. Хассана, З. Баумана, В. Велша, О. Маркварда, А. Кроукера, а також близькі за духом погляди Р. Рорті та соціологічні теорії Д. Белла та О. Тоффлера. Ці напрямки, навіть якщо вони є альтернативними, не взаємовиключають одне одного, а, скоріше навпаки, визнають законність претензій своїх опонентів на рівноправне співіснування, усвідомлюючи наявність великої кількості альтернативних способів мислення, сприйняття світу та самовизначення людини в ньому.

В останні десятиліття навколо культури та філософії епохи постмодерну розгорнулася бурхлива полеміка, пов'язана зі спробами описати і сам постнекласичний дискурс, і нове розуміння людини в межах цього дискурсу. Проте говорити про вичерпне вивчення феномену постмодерну передчасно, тому що його особливості пов'язані з оновленням, яке філософія переживає в останні десятиліття. З одного боку, постмодернізм піддають гострій критиці через те, що він ставить під питання як основні сфери людської практичної діяльності, так і теоретичну філософію, яка, на думку представників постмодерного дискурсу, виявилася неспроможною дати об'єктивну оцінку сучасного стану світу і знайти адекватне

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

вирішення проблем, що постали сьогодні перед людством. Представники протилежної тенденції зазначають, що випадки на адресу класичної раціональності є обґрунтованими. Мрії Просвітництва про царство розуму так і не перетворилися на дійсність, про що яскраво свідчать жахливі соціально-політичні катаклізми ХХ ст.: класична раціональність виявилася інструментом «волі до влади», а людина перетворилася на елемент економічної, соціально-політичної, ідеологічної систем. Доба постмодерну поставила питання, які не можуть бути вирішені у рамках вже існуючих парадигм.

Мета

Метою даної статті є дослідження становлення соціально-історичного і культурологічного дискурсу постмодерну в 50-80-ті роки ХХ століття.

Методологія

Автор застосовує метод філософської герменевтики.

Термін «постмодерн» з'явився в 1917 р. в книзі Р. Панніца «Криза європейської культури» [1]. Постмодерн розглядався як спосіб виходу європейської культури з глибокої кризи, куди її завів модернізм, просякнутий нігілізмом та декадансом. Йшлося про нову людину, покликану подолати цей занепад. Наслідуючи Ф. Ніцше, Р. Панніц описав розвиток нових «постмодерних» людей, які втілюють мілітаристські, націоналістичні та елітарні цінності, - феномену, незабаром переродженого на фашизм, який також закликав до розриву з сучасною західною цивілізацією.

Після Другої світової війни поняття постмодерну зустрічається у історика Д.Ч. Сомервелла в односторонньому викладі (1947) відомої праці А. Тойнбі «Дослідження історії». Тут «постмодерн» означає поточний, сучасний період західної культури, що почався вже в 1875 р. А пізніше і сам А. Тойнбі використав цей термін у томах VIII і IX своєї грандіозної історичної епопеї [15]. Д. Ч. Сомервелл і А. Тойнбі запропонували концепцію доби постмодерну для позначення четвертого етапу західної історії після Темних віків (675-1075), Середніх віків (1075-1475) та епохи Модерну (1475-1875). На їх думку, західна цивілізація вступила в

новий перехідний період, який розпочався приблизно в 1875 р. Цей період характеризується глибинними змінами і розривом з попередньою епохою, війнами, соціальними потрясіннями і революціями. А. Тойнбі вважав його періодом повної анархії і релятивізму. Якщо попередній період представлявся йому як доба панування типового буржуазного середнього класу з концепціями соціальної стабільності, раціоналізму і прогресу, то постмодерн він розумів як «Смутний час», відзначений крахом раціоналізму і духу Просвітництва.

А. Тойнбі, проте, не розвинув систематичну теорію постмодерну, і його універсалістська філософія історії з поняттям історичних циклів підйому та занепаду цивілізацій, філософський ідеалізм і релігійний підтекст його аналізу є зовсім далекими для тих, хто розвиває концепцію постмодерну сьогодні. Сценарій А. Тойнбі є ремінісценцією «Волі до влади» Ф. Ніцше і «Занепаду Європи» О. Шпенглера з їх діагнозом соціального і культурного нігілізму. Всі ці мислителі пророкували історичний регрес у поєднанні з різними проектами культурного оновлення. Вони відчували, що їх епоха стрімко наближувалася до свого логічного завершення, і розцінювали це як катастрофу, що охопить традиційні цінності, соціальні інститути і, загалом, всі форми життя.

Нові історико-соціологічні визначення епохи постмодерну з'явилися в 50-х рр. ХХ ст. у Сполучених Штатах у межах різних дисциплін. У передмові до своєї відомої антології масової культури історик Б. Розенберг використовував термін постмодерн для описування нових умов життя в масовому суспільстві, підкреслював неоднозначність світу постмодерну, його перспективи і загрозові риси, і дійшов висновку: «Світ постмодерну пропонує людині все або нічого» [11, с. 5].

У 1957 р. економіст П. Друкер опублікував працю «Орієнтири майбутнього», що мала підзаголовок «Доповідь про новий постмодерний світ» [4]. Для П. Друкера постмодерне суспільство було приблизно еквівалентно тому, що пізніше назвуть «постіндустріальним суспільством». Він описав філософський перехід від картезіанського світогляду епохи модерну до нового всесвіту моделей і процесів, до створення нових технологій для панування над

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

природою, а також до суспільних трансформацій, спричинених поширенням освіти і знань. В оптимістичному дусі теоретиків «постіндустриального суспільства» П. Друкер стверджував, що постмодерний світ нарешті побачить кінець злидням, невігластву, ідеологічній пропаганді; на планеті повним ходом будуть відбуватися модернізаційні процеси.

Більш негативне трактування епохи постмодерну з'явилося в книзі «Соціологічна уява» американського соціолога Ч. Р. Міллса. На думку Ч. Р. Міллса, «ми знаходимося в кінці того, що називається сучасною епохою, епохою модерну... тепер модерн змінюється постмодерним періодом» [10, с. 165–166]. Ч. Р. Міллс вважав, що наші основні визначення суспільства і нас самих не відповідають новим реаліям, отже, необхідно осмислити зміни, що відбуваються, для розуміння нової епохи, в яку ми вступаємо. Він робив наголос на тому, що звичні очікування, уявлення, усталений спосіб мислення не є актуальними. Зокрема, він стверджував, що марксизм і лібералізм уже не переконливі, оскільки обидва сприйняли віру епохи Просвітництва у внутрішній зв'язок між розумом і свободою, виходячи з якого зі зростанням ролі розуму зросте і свобода людей. У дусі Франкфуртської школи Ч. Р. Міллс заявляв, що зростання соціальної раціональності обмежує свободу. Він змалював привид суспільства «життерадісних роботів», які зі щасливою усмішкою підкорюються все зростаючому поневоленню. Ч. Р. Міллс, як і А. Тойнбі, значною мірою залишався на позиціях модерну, вірячи в силу соціологічної уяви для пояснення і покращення соціальної реальності.

У 1961 р. в своєму есе «Революція в західній думці» [12] американський релігієзнавець Х. Сміт зазначив, що на формування концепції постмодерну значною мірою вплинули сучасна наука, філософія, теологія і мистецтво. Для Х. Сміта двадцяте століття внесло суттєві зміни в західну думку, що надало поштовху розвитку способу сприйняття і мислення, притаманного добі постмодерну. Він описав перехід від модерної картини світу як упорядкованої відповідно до законів людського розуму до постмодерного світогляду, в якому реальність хаотична і неосяжна. Х. Сміт припускав, що постмодерний скепсис і невизначеність - це

лише перехід до нової інтелектуальної парадигми, можливо, більш цілісної і духовної.

Більш систематичне і докладне визначення епохи постмодерну представлено у «Введенні до сучасної історії» британського історика Дж. Барраклоу. Він стверджував, що світ, в якому ми живемо сьогодні, докорінно відрізняється «від світу, в якому жив і помер Бісмарк» [2, с. 9]. Отже, усвідомлення основоположних відмінностей між «старим» і «новим» світами вимагає формування нової структури і нової термінології. Виступаючи проти теорій, які підкреслюють неперервність і наступність історії, Дж. Барраклоу писав: «Ми повинні звертати більше уваги на відмінності, а не на подібності, на елементи переривчастості, а не на елементи спадкоємності. Коротше кажучи, сучасна історія повинна розглядатися як окремий період, відмінний від попереднього періоду, так само як епоха Середньовіччя відрізняється від епохи модерну» [2, с. 12]. Історик визначав постмодерн як період, для якого характерні наукові і технологічні революції, імперіалістичний опір революційним рухам у країнах третього світу, перехід до масового суспільства, а також виникнення і розвиток нових форм культури.

У 60-70-ті рр. ХХ ст. культурологи і соціологи почали обговорювати радикальний розрив з культурою доби модерну і зародження нових постмодерністських художніх форм. Американські літературні критики І. Хоу [7] і Г. Левін [9] в цілому негативно ставилися до нової культури постмодерну, яку вони інтерпретували як занепад раціоналізму Просвітництва, антиінтелектуалізм і втрату надії на соціальні зміни. Для американських літературознавців С. Зонтаг, Л. Фідлера та І. Хассана, навпаки, культура постмодерну є позитивною, оскільки долає репресивні аспекти модернізму. Висловлюючи своє невдоволення модерністською літературою і способами її інтерпретації, С. Зонтаг відзначає появу «нової чутливості» (термін був вперше використаний І. Хоу) в сфері культури і мистецтва, яка кидає виклик раціоналістичній необхідності, значенню та порядку. Нова чутливість, навпаки, занурює себе в задоволення формою і стилем, надаючи перевагу «еротиці» мистецтва над герменевтикою смислу [13].

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

У своєму есе «Нові мутанти» Л. Фідлер описав нову культуру як «пост» культуру, яка відкидає традиційні цінності протестантизму, вікторіанства, раціоналізму і гуманізму. Він проголосив смерть авангарду і сучасного роману і появу нових постмодерністських форм мистецтва, які сприятимуть «скороченню розриву» між митцем і аудиторією, критиком і споживачем мистецтва [8]. І. Хассан характеризував постмодерн як «вирішальні історичні мутації» капіталізму і західних цінностей. Він вважав постмодерністську літературу симптомом змін, що відбуваються в західному суспільстві. Нова «анти-література» сповнена «відразою до західного Я» [6, с. 5] і західної цивілізації в цілому.

У той час як С. Зонтаг, Л. Фідлер, І. Хасан та інші трактували культуру постмодерну як свіжий ковток повітря в затхлому просторі застарілих конвенцій, культуролог Дж. Стайнер, навпаки, атакував нову «пост-культуру», яка заперечує і навіть знищує базові цінності західного суспільства. Він визнавав, однак, що суспільство не може повернути назад і тому повинно рухатися якомога краще в новий світ науки і техніки [14].

Американський соціолог А. Етціоні в своїй роботі «Активне суспільство: теорія соціальних і політичних процесів» [5] інтерпретував постмодерну добу позитивніше, ніж Дж. Стайнер. Він припускав, що невпинний технологічний розвиток або знищить усі попередні цінності, або використає технології для поліпшення людського життя і вирішення всіх соціальних проблем. А. Етціоні відстоював «активне суспільство», в якому загальнолюдські цінності будуть направляти технологічні розробки, і людина буде використовувати і контролювати технології на благо всього людства. Це один з позитивних варіантів постмодерного майбутнього, хоча соціолог також усвідомлював всю небезпеку постмодерного світогляду.

У «Культурних протиріччях капіталізму» американський соціолог Д. Белл також торкався питання щодо фундаментального вибору майбутнього. За його словами, ми є свідками кінця буржуазної ідеї, яка трактувала людську діяльність і соціальні відносини як економічний обмін. Д. Белл інтерпретував епоху постмодерну так само, як і А. Тойнбі: вона пред-

ставляла для нього звільнення інстинктів, імпульсів і волі. З іншого боку, він схильний ототожнювати її з контркультурою 60-х років. Постмодерна доба, на думку соціолога, віщує кінець буржуазного світогляду з його раціональністю, тверезістю думки, моральними і релігійними цінностями. Для протистояння руйнівній силі постмодерну Д. Белл закликав до відродження релігійних цінностей. Вчений зазначав, що саме сучасне суспільство з його культотом насолоди, акцентом на невпинне споживання все нових і нових товарів, миттєвим задоволенням всіх потреб, легким доступом до кредитів несе відповідальність за підрив традиційних цінностей і культури, і це він називав «культурними протиріччями капіталізму» [3]

Наукова новизна

Наукова новизна відображається в отриманих методом порівняльного аналізу результатах соціально-історичного та культурологічного дискурсів постмодерну в 50-80-ті рр. ХХ ст. Практичне значення роботи полягає в розробці недостатньо дослідженої теми, пов'язаної зі спробами описати і сам постнекласичний дискурс, і нове розуміння людини в межах цього дискурсу.

Висновки

Отже, 50-80-ті роки минулого століття представлені двома суперечливими моделями постмодерного дискурсу. Позитивний соціально-історичний дискурс (П. Друкер, А. Етціоні, деякі теоретики постіндустріального суспільства) репрезентує оптимізм 50-х рр. і впевненість у тому, що розвиток нових технологій і модернізація зроблять можливим розрив з минулим і сприятимуть створенню «великого суспільства». Позитивний культурологічний дискурс (С. Зонтаг, Л. Фідлер, І. Хасан) проголошує звільнення від старих і створення нових культурних форм, зазначає виникнення нової чутливості постмодерну. Саме цей позитивний культурологічний дискурс і поширення нових культурних форм допомогли підготувати ґрунт для сприйняття дискурсу постмодерну в 80-ті рр. ХХ ст. Загалом, культурологічний дискурс мав набагато більший вплив на пізніші постмодерні теорії, ніж соціально-історичний дискурс. Культурологічний дис-

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

курс поділяє певні епістемологічні перспективи з пізнішими теоріями постмодерну, які підкреслюють відмінність, інакшість, новизну.

Негативний дискурс постмодерну відображає песимістичні погляди на вектори розвитку сучасного суспільства. А. Тойнбі, Ч. Р. Міллс, Д. Белл, Дж. Стайнер та інші вважали, що західне суспільство і культура занепадають, їм загрожують зміни і нестабільність, а також виникнення масового суспільства і масової культури. Цей песимістичний і апокаліптичний дискурс буде відтворений в постмодерних теоріях, наприклад, у Ж. Бодрійяра.

Як прихильники, так і супротивники постмодерну реагували на зміни в капіталістичному суспільстві, що переживало нечуване раніше зростання виробництва товарів і підвищення рівня добробуту. У певному сенсі дискурс постмодерну став відповіддю на соціально-економічний розвиток. В 80-х рр. XX ст. спалахнули дебати щодо повного розриву з епохою модерну. Найрадикальніші захисники постмодерну вимагали розриву з дискурсом модерну і розвитку нових теорій, політики, способів письма і цінностей.

Хоча дискусії стосовно постмодерну в основному були ініційовані в Північній Америці, саме у Франції Ж. Бодрійяр та Ж. Ф. Ліотар всеохоплюючі і глибоко розвинули уявлення про постмодерн. Розвиток постмодерного дискурсу у Франції являє собою розрив з французькою раціоналістичною традицією Р. Декарта та її подальшим розвитком в епоху французького Просвітництва. Нова французька теорія може розглядатися як виклик картезіанському раціоналізму, починаючи від епохи Просвітництва, яка виступила проти спекулятивного розуму на користь практичного сприйняття соціальним змінам, через О. Конта та Е. Дюркгейма, що декларували перевагу позитивної соціальної науки, до закликів Ж.-П. Сартра і М. Мерло-Понті зробити філософію джерелом задоволення потреб людського існування. Французький структуралізм, постструктуралізм, постмодерністська теорія являють собою серію нападів на раціоналістичні теорії. Слід зазначити, що ця критика побудована на французькій антипросвітницькій традиції, яка сягає корінням у критику розуму маркіза де Сада, Ж. Батая, А. Арто. Творчість Ш. Бодлера,

А. Рембо та ін. також сприяла формуванню естетизованого, іронічного і підривного духу французького постмодерну. Яким буде пост-постмодерн, покаже час. Сьогодні залишається відкритим питання: *quo vadis?*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вельш, В. «Постмодерн». Генеалогия и значение одного спорного понятия / В. Вельш // Путь. – 1992. – №1. – С. 109–136.
2. Barraclough, G. An Introduction to Contemporary History / Geoffrey Barraclough. – С. А. Watts, 1964. – 272 p.
3. Bell, D. The Cultural Contradictions of Capitalism / Daniel Bell. – Basic Books, 1976. – 363 p.
4. Druker, P. F. Landmarks of Tomorrow / Peter Ferdinand Druker. – New York : Harper, 1957. – 270 p.
5. Etzioni, A. The Active Society: A Theory of Societal and Political Processes / Amitai Etzioni. – Collier-Macmillan, 1968. – 698 p.
6. Hassan, I. The Postmodern Turn: Essays in Postmodern Theory and Culture / Ihab Hassan. – Ohio State Univ Press, 1987. – 288 p.
7. Howe, I. Decline of the New / Irwing Howe. – Harcourt Publishers Ltd., 1970. – 326 p.
8. Huysen, A. Mapping the Postmodern / Andreas Huysen. – New German Critique. – No. 33. Modernity and Postmodernity, 1984. – P. 5–52.
9. Levin, H. Refractions: Essays in Comparative Literature / Harry Levin. – Oxford Univ Press; First Edition, 1966. – 230 p.
10. Mills, C. W. The Sociological Imagination / C. Wright Mills. – Oxford University Press, USA, 1959. – 248 p.
11. Rosenberg, B. Mass Culture: the Popular Arts in America / Bernard Rosenberg / Ed. by D. M. White. – The Free Press, 1957, 561 p.
12. Smith, H. The Huston Smith reader / Huston Smith / Ed. with an introduction by Jeffery Paine. – University of California Press, 2012. – 280 p.
13. Sontag, S. Against Interpretations: And Other Essays / Susan Sontag. – Picador, 1st edition, 2001. – 336 p.
14. Steiner, G. In Bluebeard's Castle: Some Notes Towards the Redefinition of Culture / George Steiner. – Yale University Press, 1971. – 141 p.

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

15. Arnold J. Toynbee. A Study of History, Vol.2:
Abridgement of Volumes VII-X / Arnold J. Toyn-

bee / Ed. by D.S. Somervell. – Oxford University
Press, USA, 1987. – 432 p.

Т. В. ДАНИЛОВА^{1*}

^{1*}Национальный университет биоресурсов и природопользования (г. Киев)

ПОСТМОДЕРН: PRO ET CONTRA. СОЦИАЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКИЙ И КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ ДИСКУРС 50-80-Х ГОДОВ XX ВЕКА

Цель. В статье делается попытка исследовать становление социально-исторического и культурологического дискурсов постмодерна в 50-80-е годы XX в. **Методология.** Автор использует метод философской герменевтики. **Научная новизна** отражается в результатах, полученных методом сравнительного анализа социально-исторического и культурологического дискурсов постмодерна в 50-80-е годы XX в. Практическое значение данной статьи состоит в разработке недостаточно исследованной темы, связанной с попытками описать и сам постнеклассический дискурс, и новое понимание человека в рамках этого дискурса. **Выводы.** В определенном смысле дискурс постмодерна стал ответом на социально-экономическое развитие. В 80-х гг. XX в. вспыхнули дебаты относительно полного разрыва с эпохой модерна. Радикальные защитники постмодерна требовали разрыва с дискурсом модерна и развития новых теорий, политики, способов письма и ценностей. Каким будет пост-постмодерн, покажет время.

Ключевые слова: постмодерн, модерн, постиндустриальное общество, модернизация, массовая культура

T. V. DANYLOVA^{1*}

^{1*}National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv)

POSTMODERN: PRO ET CONTRA. SOCIO-HISTORICAL AND CULTUROLOGICAL DISCOURSE IN THE 1950S-1980S

Purpose. This article attempts to explore the establishment of socio-historical and culturological discourses of postmodern in the 1950s-1980s. **Methodology.** Author use the method of philosophical hermeneutics. **Scientific novelty** is reflected in the results from a comparative analysis of the socio-historical and cultural discourses of postmodern in the 1950s-1980s. Practical value of this paper consists in the development of insufficiently studied subject, which attempts to describe post-nonclassical discourse itself and a new understanding of human as a part of this discourse. **Conclusions.** As can be seen, the discourse of postmodern is a response to social and economic development. In the 1980s discussions about the complete break with the modern discourse started. Advocates of the postmodern urged to create and develop new theories, values, modes of writing, etc. Time will tell what will be post postmodern.

Keywords: postmodern, modern, post-industrial society, modernization, mass culture

REFERENCES

1. Velsh, V. «Postmodern». *Genealogiya i znachenie odnogo spornogo ponyatiya* ["Postmodern". Genealogy and the value of one of the disputed concept]. Moskva, 1992, pp. 109-136.
2. Barraclough, G. An Introduction to Contemporary History / Geoffrey Barraclough. - C.A. Watts, 1964. – 272p.
3. Bell, D. The Cultural Contradictions of Capitalism / Daniel Bell. - Basic Books, 1976. – 363p.
4. Druker, P.F. Landmarks of Tomorrow / Peter Ferdinand Druker. – New York: Harper, 1957. – 270p.
5. Etzioni, A. The Active Society: A Theory of Societal and Political Processes / Amitai Etzioni. - Collier-Macmillan, 1968. – 698p.

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ І ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

6. Hassan, I. *The Postmodern Turn: Essays in Postmodern Theory and Culture* / Ihab Hassan. - Ohio State Univ Press, 1987. – 288p.
7. Howe, I. *Decline of the New* / Irwing Howe. - Harcourt Publishers Ltd., 1970, – 326p.
8. Huysen, A. *Mapping the Postmodern* / Andreas Huysen. – New German Critique. – No.33. Modernity and Postmodernity, 1984. – pp.5-52.
9. Levin, H. *Refractions: Essays in Comparative Literature* / Harry Levin. - Oxford Univ Press; First Edition, 1966. – 230p.
10. Mills, C.W. *The Sociological Imagination* / C.Wright Mills. – Oxford University Press, USA, 1959. – 248p.
11. Rosenberg, B. *Mass Culture: the Popular Arts in America* / Bernard Rosenberg. / Ed. by D.M.White. - The Free Press, 1957, 561p.
12. Smith, H. *The Huston Smith reader* / Huston Smith / Ed. with an introduction by Jeffery Paine. - University of California Press, 2012. – 280p.
13. Sontag, S. *Against Interpretations: And Other Essays* / Susan Sontag. – Picador, 1st edition, 2001. – 336p.
14. Steiner, G. In *Bluebeard's Castle: Some Notes Towards the Redefinition of Culture* / George Steiner. - Yale University Press, 1971. – 141p.
15. Arnold J. Toynbee. *A Study of History, Vol.2: Abridgement of Volumes VII-X* / Arnold J. Toynbee / Ed. by D.S. Somervell. - Oxford University Press, USA, 1987.- 432p.

Надійшла до редколегії 10.05.2013

Прийнята до друку 10.09.2013